

Profesorius Leonas Kadžiulis – iškilus agronomas, mokslininkas, akademikas

Elitos nuotr.

Lietuvos mokslų akademijos narys, profesorius habilituotas daktaras Leonas Kadžiulis nuėjo sudėtingą ir turiningą gyvenimo kelią, glaudžiai susijusį su Lietuvos mokslu. Atkūrus Nepriklausomybę, L. Kadžiulis aktyviai dalyvavo reformuojant ir kuriant naują Lietuvos mokslo sistemą. Jis buvo išrinktas Lietuvos mokslo tarybos pirmininku (1993 m.), 1992 m. dirbo Lietuvos Respublikos ministru be portfelio Ketvirtojoje Vyriausybėje (1992-07-21–1992-12-02), atsakingu už mokslą ir studijas, ir 1993–1999 m. vadovavo Lietuvos mokslo tarybai, kartu dirbdamas ir Lietuvos žemdirbystės instituto vyriausioju mokslo darbuotoju, Tarybos pirmininku. Nežiūrint užimamų aukštų pareigų, visada pirmiausia išliko mokslininku ir labiausiai nusipelnė agronomijos mokslui. Gabus, atkaklus ir darbštus, sukaupęs daugybę eksperimentinių duomenų ir savo tyrimų tematika aprėpęs geriausią pasaulio patirtį bei tęsdamas profesoriaus Juozo Tonkūno pradėtus darbus, L. Kadžiulis Lietuvoje sukūrė žolininkystės mokslinę mokyklą.

Prof. L. Kadžiulis gimė 1926 m. birželio 27 d. Kupiškio r., Vėželių km., ūkininko šeimoje. Baigęs Lietuvos žemės ūkio akademijos Agronomijos fakultetą (1950 m.), pradėjo dirbti Dotnuvos bandymų stoties vyresniuoju mokslo darbuotoju, 1952–1955 m. mokėsi Lietuvos mokslų akademijos Žemdirbystės ir dirvožemio instituto aspirantūroje. Tyrimus atliko Dotnuvoje. Vadovaujamas akademiko J. Kriščiūno ir LMA nario korespondento Petro Vasinausko, parengė disertaciją „Tinkamesnių daugiamečių žolių mišinių parinkimas Lietuvos TSR vidutinio sunkumo dirvose“, kurią apgynė 1955 m. Šis darbas, vėliau išplėtotas, tebėra reikšmingas ir dabar. Pirmą kartą Lietuvoje buvo įrodyta liucernų įjungimo į šienaujamus žolių mišinius galimybės ir nauda.

Apgynęs disertaciją L. Kadžiulis dirbo Dotnuvos bandymų stotyje vyresniuoju mokslo darbuotoju (1955–1956 m.).

Reorganizavus žemės ūkio mokslinio tyrimo įstaigas, 1956 m. Dotnuvoje buvo įkurtas Lietuvos žemdirbystės mokslinio tyrimo institutas, jame – Pievų ir ganyklų skyrius (vėliau – Žolių ūkis), kuriame dirbdamas vyresniuoju mokslo darbuotoju L. Kadžiulis pradėjo mokslininko kelią. Šis kelias tebesitęsia iki šiol. Pradžioje Pievų ir ganyklų skyriui vadovavo prof. Juozas Tonkūnas, o nuo 1962 m. vadovavimą perėmė prof. L. Kadžiulis (iki 1990 m.). Šių dviejų mokslininkų bendradarbiavimas buvo labai svarbus žolininkystės mokslo ir žolių ūkio plėtotei.

Dirbdamas Žemdirbystės institute L. Kadžiulis inicijavo ir su savo mokiniais atliko labai reikšmingų mokslinių tyrimų. Buvo šių tyrimų sumanytojas ir organizatorius. Daugelį metų buvo Žolininkystės tyrimų metodinės komisijos pirmininkas, tematikos formuotojas, mokslinių programų, temų ir darbų vadovas.

Profesoriaus žolininkystės tyrimų credo ir tyrimų tematika pateikta leidinyje „Profesorius Leonas Kadžiulis“ (Bibliografija, 2006):

- pievos, ganyklos ir daugiamečių žolių laukai sėjomainoje – vieningo, vientiso žolių ūkio sudėtinės dalys;
- visi žolynai, ypač ilgalaikiai, – labai svarbus ne tik žemės ūkio naudmenų, bet ir viso kraštovaizdžio elementas;
- auginamos žolės tyrinėtinos kaip sudėtingos sistemos – dirvožemis, augalas, gyvulys, gyvulių produkcija – dalis;

- tiriant pašarines žoles šie aspektai yra laikomi prioritetiniais:

a) jos turi gerai prisitaikyti prie dirvožemio, o kartu ir jį gerinti;

b) efektyviai išnaudoti saulės siunčiamą energiją, dirvožemio, trąšų ir mikroorganizmų teikiamas maisto medžiagas;

c) teikti įvairiems gyvuliams tinkamą, pakankamai koncentruotą, subalansuotą, noriai ėdamą, lengvai virškinamą, svarbiausia – ekologiškai švarų, sveiką pašarą.

Taigi prof. L. Kadžiulio tyrimų bei jo vadovaujamų darbų tematika apėmė labai daug žolininkystės klausimų:

1. Žolynų formavimo tyrimai: daugiamečių žolių mišinių parinkimas; daugiamečių ankštinių auginimas eroduojamuose Lietuvos dirvožemiuose; ekologinių sąlygų tyrimai, didinant liucernų (*Medicago sativa* L.) sėklų derlių; daugiamečių žolių parinkimas daugiapjūčiam naudojimui aliuviniame pelkiniame dirvožemyje (*Fluvisol*) natūraliai ir dirbtinai drėkinant, liucernų auginimo sąlygų rūgščiame velėniniame jauriniame dirvožemyje (*Albeluvisol*) tyrimas Vakarų Lietuvoje; raudonųjų dobilų (*Trifolium pratense* L.) ir pašarinių motiejukų (*Phleum pratense* L.) įsėlio ir antsėlio tyrimai; baltųjų dobilų (*Trifolium repens* L.) sėklos normos ir santykio su varpinėmis žolėmis tyrimas ganyklos žolynuose.

2. Žolių mitybos tyrimai: žolynų derliaus dydžio ir kokybės pokyčiai įvairiai tręšiant rūgštaus ir pakalkinto priemolio dirvožemio ganyklas; kultūrinės ganyklos derliaus botaninės ir cheminės sudėties kitimas tręšiant pagal įvairias NPK trąšų normas ir santykius; azoto trąšų įtaka daugiamečių žolių cheminei sudėčiai; NPK trąšų įtaka ankštinių ir varpinių žolynams nukastose žemapelkėje (*Histosol*); tręšimo azotu dalimis normų tyrimas įvairaus ankstyvumo ganyklų žolynuose velėniniame glėjiškame dirvožemyje (*Cambisol*).

3. Žolynų optimalaus naudojimo tyrimai: raudonųjų dobilų (*Trifolium pratense praecox* Bobr.) pjūčių laiko ir dažnumo tyrimai; poilsio laikotarpių tarp ganyklos naudojimų tyrimai; mišinių parinkimo ir jų naudojimo Nemuno žemupio (*Eluvisol*) tyrimai: šunažolių, beginklių dirsuolių (*Bromopsis inermis* Leyss.) ir daugiamečių svidrių pjūties laiko ir dažnumo tyrimai, įvairiai aprūpinant azotu; ankstyvųjų ir vėlyvųjų ganyklos žolynų naudojimo dažnumo tyrimas velėniniame glėjiškame dirvožemyje (*Cambisol*).

L. Kadžiulio neeiliniai gebėjimai ir darbštumas leido aktyviai įsijungti į naujai įkurto Žemdirbystės instituto mokslinę veiklą ir gana greitai publikuoti tyrimų rezultatus svarbiuose leidiniuose. Tuo metu Lietuvos žemės ūkiui ir gyvulininkystės plėtrai labai trūko mokslinės literatūros ir rekomendacijų. Jau 1958 m. buvo parengta ir publikuota kolektyvinė monografija „Pašarinės žolės, pievos ir ganyklos“ (J. Tonkūnas, L. Kadžiulis, J. Pivoriūnas, M. Strukčinskas), kurioje L. Kadžiulis parašė skyrius „Žolių auginimas pašarui ariamose dirvose“ ir „Ganyklos“ (Vilnius: Valst. polit. ir moksl. lit. l-kla, 1958. 496 p.).

Kultūrinių pievų ir ganyklų įrengimo, daugiamečių žolių mišinių parinkimo, auginimo, priežiūros ir kiti tyrimai bei praktinio patyrimo nauji duomenys prof. L. Kadžiulio kartu su prof. J. Tonkūnu buvo apibendrinti ir 1966 m. publikuoti monografijoje „Pievos ir ganyklos“ (Vilnius: Mintis, 1966. 295 p.). 1977 m. buvo išleistas antrasis papildytas leidimas.

L. Kadžiulis kūrybingai ir rezultatyviai dirbo eksperimentinį darbą, pagrįstą naujomis idėjomis, sudėtingais lauko bandymais bei laboratoriniais tyrimais. Sukaupti gausūs tyrimų duomenys 1972 m. buvo apibendrinti habilitaciniame darbe „Daugiamečių žolių auginimo ir naudojimo pašarui pagrindai“. Šio darbo medžiaga buvo panaudota 1972 m. išleistoje monografijoje „Daugiamečių žolių auginimas pašarui“ (Vilnius: Mintis, 1972. 272 p.). Šioje monografijoje paskelbti tyrimų rezultatai yra labai svarbūs ir vertingi moksliniu atžvilgiu Lietuvos žemdirbiams. Todėl ją dabar gal reikėtų papildyti naujais duomenimis ir išleisti pakartotiną leidimą. Beje, ši monografija tuo metu sudomino Rusijos mokslininkus ir 1977 m. buvo išleista rusų kalba Rusijoje.

Viename straipsnyje aptarti visos prof. L. Kadžiulio publikacijos ir jų turinį nėra galimybių. Jos pateiktos bibliografiniame leidinyje „Profesorius Leonas Kadžiulis“ (Akademija, Dotnuva, 2006).

Prof. L. Kadžiulio tyrimų rezultatai apibendrinti ir paskelbti (dalis su bendraautorais) 7 monografijose, 10 brošiūrų, publikuota per 300 mokslinių straipsnių bei 16 mokslinių ataskaitų.

Prof. J. Tonkūno ir prof. L. Kadžiulio bei jų mokinių darbai vieni pirmųjų Lietuvoje tarp agrarinių mokslų pelnė tarptautinį pripažinimą. Jiems tekdavo atstovauti buvusios Tarybų Sąjungos žolininkystės mokslui įvairiose konferencijose ir kongresuose. Tai buvo naudinga žolininkystės mokslo plėtrai Lietuvoje. Profesorius naujas idėjas perduodavo savo mokiniais, praturtindavo tyrimų tematiką naujais darbais, kurių pagrindu jaunieji mokslininkai rengė disertacijas.

Taigi L. Kadžiulis jau 1966 m. skaitė pranešimą X tarptautiniame pievininkystės kongrese Suomijoje, 1970 m. – Australijoje. Ypač aktyviai įsitraukė į Europos pievų federacijos veiklą ir su bendraautorais pranešimus skaitė daugelyje jos konferencijų ir simpoziumų (1966–2010 m.): Suomijoje (1966, 1992), Šveicarijoje (1971, 2004), Švedijoje (1973), Vokietijoje (1977, 2001), Didžiojoje Britanijoje (1982), Slovakijoje (1990), Danijoje, Estijoje (2000), Prancūzijoje (2002). Dalyvavo simpoziumuose Portugalijoje, JAV, Olandijoje, Rusijoje bei NVS šalyse. Be to, prof. L. Kadžiulis nuo 1990 m. dalyvavo ir skaitė pranešimus visuose Pasaulio lietuvių mokslo ir kultūros simpoziumuose Čikagoje ir Vilniuje. Buvo tarptautinės programos Žmogus ir biosfera (MAB) Lietuvos komiteto narys ir projekto „Ekologinis žmogaus veiklos poveikis landšaftui“ vadovas, tarptautinės programos ECOSLIT dalyvis.

Prof. L. Kadžiulio, kaip pedagogo, labai svarus įnašas į agronomijos mokslo teoriją ir praktiką. Sukūręs savo mokslinę mokyklą jis parengė aukštos kvalifikacijos žolių ūkio specialistų. Jam vadovaujant apginta 17 daktaro disertacijų, iš jų 2 habilitaciniai darbai, dalyvavo doktorantūros komitetuose. 1976 m. L. Kadžiuliui buvo suteiktas profesoriaus pedagoginis mokslo vardas (1993 m. nostrifikuotas) ir Lietuvos nusipelnusio mokslo veikėjo garbės vardas.

Be to, daugelį metų buvo šių specializuotų mokslo tarybų narys: 1976–1993 m. Lietuvos žemės ūkio akademijos, teikiant žemės ūkio mokslų kandidato laipsnį (dabar – daktaro); 1975–1989 m. Latvijos žemdirbystės instituto, teikiant žemės ūkio mokslų kandidato ir daktaro laipsnį (dabar – daktaro ir habilituoto daktaro).

Lietuvos mokslo bendruomenė aukštai įvertino prof. L. Kadžiulio mokslinę veiklą ir po ilgos pertraukos (1985 m.), kaip žemės ūkio mokslų atstovą, išrinko Lietuvos mokslų akademijos nariu. Taip pat profesorius yra Katalikų mokslų akademijos narys.

Reikia paminėti prof. L. Kadžiulio labai svarų indėlį į mokslo rezultatų sklaidą žemdirbiams bei šalies žemės ūkio plėtrą. Profesorius glaudžiai bendradarbiavo su žemės ūkio srities visuomeninėmis ir valstybinėmis institucijomis, vadovavo Žemės ūkio ministerijos Žemės ūkio mokslo tarybai.

Lietuvos valstybine mokslo premija įvertinta profesoriaus monografija „Daugiamečių žolių auginimas pašarui“ (1974 m.) ir TSRS Valstybine mokslo premija (už darbą su bendraautoriais) – „Žemių sukultūrinimo ir jų intensyvaus naudojimo kultūrinėms pievoms ir ganykloms pažangios technologijos sukūrimas ir įdiegimas (Lietuvos TSR pavyzdžiu)“ (1976 m.).

Už nuopelnus Lietuvos mokslui apdovanotas Gedimino 5-ojo laipsnio ordinu (1998 m.).

Prasidėjus atgimimui ir atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, prof. L. Kadžiulio interesai ir veikla labai išsiplėtė. Nuo 1991 m. įsijungė į Lietuvos mokslo tarybos, Lietuvos mokslininkų sąjungos veiklą. Aktyviai dalyvavo rengiant svarbius dokumentus, susijusius su Lietuvos mokslo ir studijų

sistemos pertvarkymu. Atstovavo Lietuvos mokslo ir studijų institucijoms įvairiose Europos mokslo organizacijose ir jų renginiuose (1992–2000 m.). Pasibaigus LMT pirmininko kadencijai, toliau buvo Lietuvos mokslo tarybos ekspertas, atstovavo Lietuvos žemdirbystės institutui. Taip pat buvo ir Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo ekspertas, vertino daugelį mokslo projektų.

Dabar L. Kadžiulis yra Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro (LAMMC) Žemdirbystės instituto profesorius emeritas ir Lietuvos mokslų akademijos narys emeritas. Aktyviai dalyvauja akademiniam gyvenime. Dirbo LMA sudarytoje komisijoje, kuri rengė naują Lietuvos mokslų akademijos statutą, 2011 m. gegužės 19 d. patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo. Svarus akademiko įnašas į LMA Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus bei Žemdirbystės instituto veiklą. Dalyvauja tarptautinėse konferencijose, su bendraautoriais rengia ir publikuoja pranešimus. Yra mokslo žurnalų – LMA ir Aleksandro Stulginskio universiteto (ASU) „Žemės ūkio mokslai“ ir LAMMC Žemdirbystės instituto „Žemdirbystė-Agriculture“ redakcinių kolegijų narys. Be to, svarbiausių šalies leidinių – „Visuotinė lietuvių enciklopedija“ ir „Žemės ūkio enciklopedija“ – ilgametis mokslinių redakcinių tarybų narys.

Prof. L. Kadžiuliui rūpi šalies mokslo, žemės ūkio ir ūkininkų dabartis bei ateitis. Tai rodo tokie akademiko teiginiai: „Sprendžiant sudėtingas mokslo problemas, pranašesni ne dienos poreikį tenkinantys tyrimai, o fundamentalūs, kurių rezultatai gali būti panaudoti ne vieną kartą ir ne vienam tikslui ar atvejui. Visavertį atsakymą duoda ne fragmentinis tyrimas, o tas, kuris apima procesą nuo pradžios iki galo, kuris apčiuopia poveikį visai sistemai, apimančiai dirvožemį – augalą – gyvulį ir jo produktą – visą ūkininkavimo sistemą ir jo ekonomiką“ (Prof. Kadžiulis L. Bibliografija. Akademija, Dotnuva, 2006).

Prof. L. Kadžiulis savo mokinius ir kolegas žavi tvirtomis gyvenimo nuostatomis, optimizmu, interesų įvairove, intelektu, ypatingu domėjimusi grožine literatūra bei apskritai kultūra.

Veronika Vasiliauskienė

LMA narė emeritė

LMA Žemės ūkio ir miškų mokslų skyrius

Zenonas Dabkevičius

LMA tikrasis narys, LAMMC direktorius